

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Важливою складовою зовнішньоекономічної політики є зовнішня фінансово-економічна політика, яка стосується питань валютно-курсової політики, зовнішнього кредитування та стосунків з міжнародними фінансовими організаціями.

Визначення нової валютної стратегії, яка повинна відповідати цілям оновлення української економіки вимагає, перш за все, розуміння цих цілей (що, у свою чергу, передбачає наявність таких цілей). Між тим, закиди та звинувачення у відсутності чіткої та зрозумілої стратегії оновлення економіки України (які можна почути з усіх боків) свідчать, принаймні, про нечіткість, непослідовність та некомплексність таких програмних документів, підготовлених різними державними органами, які, здавалося, повинні були б дати відповіді на усі запитання стосовно цілей, завдань, етапів економічної реформи та методів її здійснення.

У зв'язку з цим, нам залишається виходити лише з *основних принципів та завдань, які обумовлені загальним євроінтеграційним напрямком розвитку України* та викладені в таких документах, як Угода про асоціацію України з ЄС та Стратегією сталого розвитку «Україна 2020».

Перш за все, «тримаючи в умі» остаточну мету нашої євроінтеграції (а саме – повноправне членство в ЄС), а також прогнозуючи усі можливі варіанти розвитку економічної (в тому числі – валютно-фінансової) системи Європейського Союзу на момент ймовірного вступу України до ЄС, слід визначитися (хоча б, принципово) з питанням **дотримання монетарного суверенітету** – тобто збереження і в планованому (прогнозованому) майбутньому власної валюти або приєднання до механізму функціонування спільної валюти – євро.

Другим в черзі при визначенні нових цілей повинно б стояти питання, яке вже стало на порядку денному (хоча і без належної підготовки та аргументації). Мається на увазі комплексна проблема **вибору режиму ринкового гнучкого курсу** та переходу центрального банку на практику **інфляційного таргетування**. Ідеальним варіантом (якщо мати на увазі бажаність приєднання України до «клубу» високо розвинутих економік світу) було б запровадження вільно плаваючого курсу національної валюти. В рамках системи валютного регулювання це означає, по суті, відмову від валютного контролю та інших засобів регулювання з боку центрального банку. Але це жодним чином не означає відмову від державної валютної політики та валютного регулювання в цілому. Особливо в країні, яка постійно відчуває проблеми з дотриманням рівноваги платіжного балансу. І особливо в період, коли на світовій арені знову починається небезпечна гра з маніпулюванням валютними курсами, які загрожує (а деколи вже і переходить) у «валютні війни». За таких умов нагальною стає **потреба організованої передачі відповідальності за валютну (в тому числі, і валютно-курсову політику) від центрального банку до урядових структур**.

У зв'язку з цим слід вказати, що Проект Основних засад грошово-кредитної політики на 2020 рік передбачає продовження використання плаваючого курсу гривні. Оскільки ніякі параметри плавання не вказані, то можна припустити, що йдеться про «вільно плаваючий курс» то режим не втручання центрального банку в зміни курсу.

В такому випадку не зрозуміло, навіщо, Нацбанку валютні резерви (заради яких, до речі, будуть здійснюватися валютні інтервенції, тобто втручання на ринку шляхом збільшення

попиту на іноземну валюту та тиску в напрямку укріплення курсу гривні). Пояснення, надані в тексті не можуть бути прийняті без застережень.

Якщо валютні резерви збираються використовувати для зворотних інтервенцій (продажу валюти), то слід пояснити причини:

-«згладжування функціонування валютного ринку» (крім того, що це знову ж таки є втручанням в курсоутворення) не є чітко сформульованою метою: принаймні слід вказати конкретно, які коливання (причини, розмір відхилень тощо) будуть згладжуватися. Без цього неможливо відрізнити пряме втручання від «згладжування». (Тим більше, що як засвідчує практика, Нацбанк не може (або не хоче) згладжувати навіть традиційно сезонні короткострокові коливання курсу напередодні Нового року та в середині літа).

- підтримання трансмісії ключової ставки можливо, перш за все, за наявності механізму трансмісії впливу процентної ставки на інфляцію, що в існуючих умовах в Україні не спостерігається (рівень кореляції дуже низький). Отож, насправді, йдеться про підтримку курсу гривні з метою стримування імпортової інфляції, тобто використання механізму «валютного якоря» (від якого ЦБ офіційно відмовився).

Можлива ще одна причина утримання валютних резервів – забезпечення акумуляції валютних коштів, які необхідні уряду для обслуговування зовнішньої заборгованості (з тим, щоб не дестабілізувати ринок надзвичайним попитом), але ця причина (можливо, основна для України) зовсім не вказана в проекті Основних засад.

Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку економіки держави. Найбільші обсяги ресурсів надає МВФ, який з грудня 2018 року розпочав в Україні нову Програму загальним обсягом 3,9 млрд дол. США. Перший транш у розмірі 1,4 млрд дол. Україна отримала у грудні 2018 року, два наступних було заплановано отримати у 2019 році.

Кошти міжнародних фінансових інституцій є найдешевшим джерелом кредитування. Крім надання ресурсів до загального фонду Державного бюджету та до резервів НБУ, Міжнародні фінансові організації надають Україні фінансові кошти на інвестиційні проекти, які здійснюються в державному секторі. В той же час, використання таких коштів залишається на незадовільному рівні, оскільки однією з важливих проблем, з якою стикається Україна в процесі співпраці з МФО, є затримки в імплементації, або взагалі не розпочата імплементація міжнародних договорів по проектах міжнародних фінансових інститутів. Йдеться про інвестиційні проекти Світового Банку, Європейського Інвестиційного Банку, ЄБРР, кредитні та донорські кошти ЄС, НЕФКО, німецького банку KfW та багатьох інших кредитних і донорських організацій, які підтримують Україну. В даному аналізі ми зосередимося на перших трьох донорах.

Протягом кількох років значна частина коштів для інвестиційних проектів, що є підписаними і ратифікованими, не надходить в Україну, чи надходить із значними затримками. В той же час по обслуговуванню цих коштів за рахунок видаткової частини Державного бюджету сплачуються відсотки та комісії за резервування коштів, які нараховуються, як правило, вже через 60 днів після підписання угоди про позику.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) відповідно до свого мандату кредитує лише державний сектор та надає державні гарантії. На сьогодні існує 8 інвестиційних проектів на етапі реалізації: в сферах соціальної політики, охорони здоров'я, енергетики, інфраструктури, муніципального кредитування. Позики в сумі від 150 до 450 млн дол. надані на вигідних умовах (за ціною 1,5-2 % річних і одноразовою комісією 0,25 %, терміном кредитування 17-18 років і пільговим періодом 4-6 років) і спрямовані на розвиток найважливіших секторів економіки України.

За низкою проектів рівень вибірки коштів є дуже низьким: за 4 роки реалізації проекту «Розвиток міської інфраструктури – 2» він становить 17,8 %; за проектом з підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання - 21 % за 4

роки реалізації; за проектом «Передача електроенергії – 2» рівень вибірки - 9,1 % за 3,5 роки реалізації; за проектом «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» вибірка за 4 роки реалізації становить 34,9 % від суми позики.

У наступному році проекти будуть закінчені, окрім двох, термін дії яких спливає в 2021 та 2022 роках. **За інвестиційними проектами Світового банку невибраними залишаються кошти на суму біля 1,5 млрд дол.** Тобто за рік, що залишився, необхідно вибрати біля 70 % коштів за проектами, що фактично неможливо. Невибрані кошти буде анульовано.

Наразі існує можливість збільшення лімітів фінансування з боку МБРР для України (відповідна пропозиція перебуває на розгляді Ради директорів Банку), втім низька вибірка вже виділених кредитів створює суттєві проблеми для ухвалення позитивного рішення.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), що є банком Європейського Союзу, останні три роки надає найбільші обсяги інвестиційного кредитування серед міжнародних фінансових інституцій. Кредитує, головним чином, енергетику, інфраструктуру та муніципальний сектор, допомагає відновити муніципальну та соціальну інфраструктуру в регіонах Східної України, що постраждали внаслідок військового конфлікту. ЄІБ надав кредити на завершення будівництва метрополітену у містах Дніпрі та Харкові (відповідно 152 та 160 млн євро). Кредитні кошти надано на 25 років, що надає можливість реалізувати цей кредит та вчасно повернути кредитні кошти. ЄБРР також надав кредит на ці проекти у аналогічних сумах (152 та 160 млн євро, відповідно).

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є третім найбільшим міжнародним банком за обсягами кредитування в Україну й, крім державного сектору, кредитує і приватний сектор. Головні напрямки кредитування: енергетика, інфраструктура та фінансовий сектор. Щорічно ЄБРР спрямовує в Україну від 600 млн євро до 1 млрд євро. Кредити надаються на термін 12-15 років, комісією за зобов'язання 0,5 % річних, одноразовою комісією 1 % від суми позики, ціною за плаваючою ставкою, що прив'язана до середньої ставки міжбанківського ринку країн ЄС (Euribor) + 1 % річних.

Проте спостерігається значне зволікання із практичним впровадженням проектів ЄІБ та ЄБРР в Україні. Зокрема, за проектом “Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харків” з ЄІБ та ЄБРР 11 грудня 2017 року було підписано Фінансову та Кредитну Угоду на 160 млн євро кожна. До цього часу Угода з ЄІБ не ратифікована Верховною Радою України, внаслідок чого кошти є недоступними для України. Передбачається, що останньою датою використання коштів буде 11 грудня 2021 року, тобто до закінчення проекту залишилося 2,5 року. Сумнівно, що за такий короткий термін м. Харків зможе реалізувати проект. За реалізацію зазначеного проекту відповідає Міністерство фінансів України.

За проектом “Реабілітація гідроелектростанцій”, який фінансується ЄБРР, робота з Україною ведеться з 2012 року. Проект передбачає оновлення обладнання, що на 10 % збільшить потужності гідроелектростанцій. У 2015 році з метою покращення кредитування ЄБРР запропонував замінити суверенний кредит на кредит ПАТ “Укргідроенерго”, залучений під державні гарантії на суму 180 млн євро. На кінець березня 2019 року вибрано коштів кредиту на суму 22,94 млн євро, що становить 12,8 % від суми позики. Закінчення реалізації проекту – липень 2021 року. За проектом “Зведеного будівництва метрополітену у м. Дніпро” вибірка коштів становить 11,91 % від суми позики, закінчення реалізації проекту – 2021 рік.

Таким чином, кредитний портфель ЄБРР в Україні складається з 7 проектів на загальну суму 1,5 млрд євро, з яких невибраними залишаються біля 723 млн євро. Шляхом прискорення вибірки цих коштів Україна спроможна збільшити обсяги надходження інвестицій, які вкрай потрібні державі. Відповідно до мандату ЄБРР, банк працює в державному і приватному секторах країн-членів. Як видно з наведених прикладів, в Україні робота в державному секторі щодо впровадження кредитів ведеться вкрай повільно, хоча кошти ЄБРР спрямовуються до найважливіших секторів економіки

країни – енергетики та інфраструктури.

Слід також звернути увагу на те, що в даний час ЄБРР розглядає питання про поширення своєї діяльності на Субсахарський регіон Африки, що потенційно означає зменшення у майбутньому фінансування для країн Східної Європи. На цьому тлі низький рівень використання коштів ЄБРР Україною позбавляє нашу країну аргументів в обстоюванні своїх інтересів при обговоренні операційної політики Банку.

ЄІБ, який є одним з найбільших і найвпливовіших банків у світі, співпрацює з Україною відносно нетривалий період – тільки в 2006 році між Україною і банком було підписано Рамкову угоду (при тому, що Україна не є членом ЄІБ). Проте за цей час банк інвестував в економіку України 5,8 млрд євро і продовжує готувати нові проекти. Кредити надаються на дуже вигідних умовах – термін погашення кредитів від 12 до 30 років з великим пільговим періодом, ціна кредиту – ставка Euribor (близько -0,228% на 31.03.2019) плюс маржа, одноразова комісія складає 0,25 % від суми позики, і комісія за зобов'язання складає 0,1 % річних від невикористаної частини позики.

Проект “Розвиток водопостачання та водовідведення в м. Миколаїв” реалізується з 2012 року, і наразі очікується подовження проекту до 2020 року. Вибірка коштів складає 32,18 % від суми кредиту. Вибірка коштів за проектом “Реабілітація гідроелектростанцій” на суму 200 млн євро становить 12 % від суми позики, за проектом “Завершення будівництва метрополітену у м. Дніпро” загальною сумою 152 млн євро вибірка становить 12,7 % від суми позики. За проектом “Основний кредит для малих та середніх підприємств та компаній з середньою капіталізацією», метою якого є розширення можливостей фінансування реального сектору економіки, вибірка становить 15,75 % від суми позики. Загальна сума позики - 400 млн євро.

Не розпочато вибірку коштів за проектом “Міський громадський транспорт в Україні”: сума позики складає 200 млн євро, мета проекту – оновлення парку міського транспорту та реконструкція трамвайних і тролейбусних ліній. А також за проектом “Модернізація та реконструкція магістрального газопроводу “Уренгой-Помари-Ужгород”, сума позики ЄІБ – 150 млн євро. Проектом “Програма розвитку муніципальної інфраструктури України” в сумі 400 млн євро передбачалася реалізація проектів по всій території України у середніх і великих містах щодо захисту та реконструкції міської інфраструктури, заміни обладнання, модернізації мереж постачання тепла та води.

Проте з початку 2016 року **Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, що є відповідальним за проект, не надало кошти жодному з претендентів**, хоча проекти на розгляд подавалися на основі методики, яка була підготовлена разом з фахівцями ЄІБ. Вибірка за проектом становить 0,1 % від суми позики.

Проект «Вища освіта України» передбачає охоплення енергоаудитом 147 будівель, здійснення заходів щодо енергозбереження в 20 нових та існуючих лабораторіях у 7 університетах України. Сума позики – 120 млн. євро по Фінансовій Угоді, яка підписана 19.12.2016 року, вибірку коштів не розпочато. Мета проекту – надання університетам допомоги в ефективності використання енергії, енергозбереження та оптимізація управлінських процесів енергоспоживання – не виконується, кошти кредиту не вибираються.

В грудні 2016 року між Україною та ЄІБ було підписано Фінансову Угоду за проектом «Основний кредит для аграрної галузі України» на загальну суму позики 400 млн євро. Проектом передбачається фінансування аграрного сектору економіки, а саме проектів в напрямках вирощування зернових та олійних культур, рибного господарства і аквакультури в Україні. Вибірку коштів за проектом досі не розпочато.

У період розгортання військового конфлікту в Україні, 22.12.2014 року ЄІБ підписав з Україною Фінансову Угоду за проектом «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України» на суму 200 млн. євро з метою інвестування коштів в сектори

муніципальної та соціальної інфраструктури в Луганській, Донецькій, Запорізькій, Харківській та Дніпропетровській областях. З травня 2015 року, коли Угода набула чинності, Урядом вибрано тільки 32 млн. євро, що становить 15% від суми позики. В 2020 році зазначений кредит стане недоступним для України, й невикористані суми будуть анульовані. Вартість кредиту – менше 1 %. Нещодавно голова представництва ЄІБ в Україні Жан-Ерік де Загон звертав в своєму виступі увагу на цей кредит і ту допомогу, яку ЄС надає Україні. Уряд відзвітував, що вже відібрав 293 суб'єкти для фінансування за рахунок коштів кредиту, хоча за планом впровадження проекту на даний час реалізацію цих проектів необхідно було б вже закінчувати. Відібрані об'єкти – це школи, дитячі садки та медичні будівлі, які потребують термінового ремонту.

Кредитний портфель України з ЄІБ сьогодні становить 14 діючих проектів на загальну суму біля 3 млрд євро, з них невикористаними залишаються кошти на суму біля 2,5 млрд євро.

Таким чином, аналіз реалізації кредитних портфельів трьох найбільших МФО, що працюють в Україні в державному секторі, засвідчує, що **існують великі за розміром потенційні кредитні ресурси за інвестиційними проектами, кошти яких Україна не вибирає, і за які часто сплачує комісію за резервування.** В той час, коли Україна конче потребує інвестицій в розвиток інфраструктури, енергетики, комунального господарства, державна система не працює в повну силу для того, щоб забезпечити ефективне використання зовнішніх фінансових ресурсів, до яких має доступ. На нашу думку, це може бути обумовлене низькою кваліфікацією фахівців, які реалізують проекти МФО, порушенням умов тендерних закупівель, а також навмисним затягуванням бюрократичних процедур українськими чиновниками, які розраховують на отримання неправомірної вигоди від потенційних бенефіціарів. Опосередкованим підтвердженням цього є той факт, що частина згаданих МФО, відповідно до своїх мандатів, працює в Україні з приватним сектором, і стосовно цих проектів рівень вибірки кредитних коштів значно вищий.

Ціна кредитних коштів МФО є дуже вигідною, терміни кредитування є достатніми для того, щоб реалізувати проекти. В процесі підготовки нових проектів між делегаціями України та МФО проводяться переговори щодо визначення напрямів, умов, етапів реалізації кредитів, тобто банки надають кредити, які потрібні державі й спрямовані на найважливіші напрямки розвитку економіки. Виконавці проектів (бенефіціари) часто скаржаться на існування в Україні жорстких бюрократичних процедур щодо співпраці з МФО та на жорсткі бюрократичні процедури самих МФО. Між тим, проекти МФО, які працюють в приватному секторі України, долають ці труднощі і успішно використовують кредитні кошти.

Проведений аналіз показав, що тільки по трьох МФО (МБРР, ЄБРР та ЄІБ) і тільки по інвестиційних проектах в державному секторі **невикористаними залишаються значні кредитні ресурси, які за обсягами можуть бути порівняні з програмою МФФ для України:**

- за проектами МБРР невикористаними залишаються 1,5 млрд дол. США,
- за проектами ЄБРР невикористаними залишаються 723 млн євро,
- за проектами ЄІБ невикористаними залишаються 2,562 млрд євро.

Зазначені в дослідженні кредити спрямовані на реалізацію проектів в сферах енергетики, інфраструктури, комунального господарства тощо, і низький рівень використання кредитних коштів викликає стурбованість діями (чи бездіяльністю) Уряду й підвищує ризики нашої економіки і національної безпеки, створює негативний імідж в очах світової економіки. МФО готують нові вигідні проекти й готові співпрацювати з Україною в рамках нових Стратегій, проте потребують доказів, що ця співпраця потрібна нашій державі. Найкращим подібним доказом буде прискорена реалізація проектів, які сьогодні є в кредитних портфелях і тих, які перебувають на стадії підготовки. Україна має доступ до великих обсягів кредитних ресурсів і не використовує усі можливості.

Багато критичних зауважень викликає і стан стосунків України з Міжнародним валютним фондом.

Міжнародний валютний фонд з самого початку створювався як інструмент координації дій усіх гравців на полі глобальної економіки. З початку це робилося з метою недопущення системної кризи міжнародної торгівлі, але поступово МВФ почав опікуватися і іншими, новими проблемами – міжнародними боргами, а останніми роками – і міжнародним рухом капіталу (що по-перше не входило до його мандату). Останніми роками діяльність МВФ розглядалася як реалізація т.зв. «Вашингтонського консенсусу», які, насправді, являють собою лише тези, висунуті відомим американським економістом професором Дж. Вільямсоном (John Williamson), який вважає за необхідне в процесі реформування економіки країн зі зростаючими ринками дотримуватися певних принципів, таких як фіскальна дисципліна, перерозподіл бюджетних витрат з метою поліпшення розподілу доходів (включаючи першочергову медичну допомогу та освіту), податкова реформа (на основі зниження ставок і розширення бази оподаткування), лібералізація торгівлі та припливу прямих іноземних інвестицій, дерегуляція бізнесу, приватизація тощо. Сам автор “консенсусу” не погоджується з тим, що це має пряме відношення до неолібералізму і пропонує у кожному випадку обговорювати можливість використання згаданих ним принципів “пункт за пунктом”. Так що при бажанні, відстояти свою точку зору і захистити національні інтереси завжди можливо. **Отже, до рекомендацій МВФ (як і до будь-яких рекомендацій узагалі) потрібно ставитися критично, оскільки ніхто не застрахований від помилок, особливо в таких складних питаннях, з якими доводиться мати справу експертам фонду.**

На жаль, українська дипломатія втратила своє місце у вирішенні проблем у міжнародних валютних відносинах України. Точніше, вона свідомо відсторонилась від їхнього вирішення, залишаючи уряд та державу заручником вузькопрофесійних підходів міністерства фінансів та центрального банку.

Тобто, важливо відзначити, що **співробітництво з МВФ не обмежується лише отриманням та використанням коштів Фонду.** Треба враховувати, що **Україна - не просто позичальник МВФ, а його учасник.** Щоправда, "право голосу" ми маємо здебільшого (тобто за винятком річних зборів) не прямо, а через виконавчого директора від своєї групи країн (constituency). Тобто, з дипломатичної точки зору, ми «чужі на цьому святі життя», яке зветься міжнародними валютно-фінансовими відносинами. Нас, насправді, цікавить лише отримання кредитів...

Взагалі, за своєю суттю Міжнародний валютний фонд ближче до «міжнародної кредитної спілки» або ще точніше – до «міжнародної каси взаємодопомоги». А тому і відносини між МВФ, країнами-«кредиторами» та країнами-«позичальниками» будуються на зовсім іншій основі, ніж відносини з міжнародними банками. Насправді першою, пріоритетною «турботою» Фонду є не прибуток від кредитних операцій і не уникнення ризику неповернення позики (як у разі з банком). МВФ неодноразово списував заборгованість як окремим країнам (зокрема, у 2010 р. було списано борг Ліберії), так і цілим групам країн (зокрема, в рамках Програми «Ініціатива для бідних країн, які важко заборгували» – *HIPC Initiative*). Що стосується цієї ініціативи, то країна-учасниця Програми повинна бути не тільки бідною, а й мати заборгованість більшу, ніж 150% експорту, і більше 250% бюджетних витрат на рік (таким критерієм на момент започаткування Програми відповідало 43 країни). Можна нагадати і про активну позицію МВФ щодо необхідності комплексного (спільно з ЄС) списання боргу Греції. До речі, МВФ, як правило, не просто списує борг за власними позиками, а й заохочує до цього інші МФО та приватні банки: у випадку з Ліберією, наприклад, було списано 6,4 млрд. дол., притому, що борг перед МВФ становив менше 0,7 млрд. дол.). Звісно, що ситуація зі списанням боргу не викликає особливого захоплення.

Проте «невиконання угоди» – це трохи інше, ніж «заборгованість за кредитом»). Зрозуміло, що ми вказуємо на ці юридичні тонкощі не для того, щоб заохочувати до невиконання своїх зобов'язань перед МВФ. Просто хотілося би підкреслити, що навіть після списання боргів МВФ настійливо продовжував опікуватися фінансовим станом недбайливих боржників, тому що він переслідує інші цілі, ніж комерційні банки. МВФ, як і інші міжнародні фінансові організації, вважає, що скорочення боргу може сприяти «стійкому зростанню» тільки за умови, що він стабілізує різні теоретичні макроекономічні показники, тоді як різні неурядові організації (NGOs) підтримують прагнення зменшення боргу в контексті соціальної стійкості та оцінюють ініціативи, пов'язані із заборгованістю на основі їхньої здатності сприяти досягненню Цілей розвитку тисячоліття (Millennium Development Goals (MDGs)). Тобто ми знову втручаємося в безпосереднє поле діяльності економічної дипломатії.

До якої логічним було б долучити і *суспільну дипломатію* в особі незалежних експертів і різних асоціацій та "мозкових центрів". Але їх ніхто не запрошує. І не дивно, якщо навіть народні депутати не можуть домогтися простого надання їм Меморандуму про співробітництво з МВФ (не кажучи вже про широке обговорення його проекту).

З іншого боку, це аж ніяк не означає, що МВФ, в принципі, має справу лише з урядом і центробанком, як це сказано в розділі першому п'ятої статті Угоди. Насправді це положення стосується тільки фінансових операцій МВФ, але не консультативної та іншої діяльності Фонду. Достатньо поглянути на посібник із взаємодії МВФ з країнами-членами (виданий Офісом незалежного оцінювання при раді директорів Фонду), щоб побачити серед бажаних партнерів і парламентаріїв, і НДО, і пресу, і бізнесменів... Інша справа, що персонал МВФ (за оцінкою того ж Офісу незалежного оцінювання) не виявляє на практиці особливого прагнення до таких контактів (у багатьох випадках дотримуючись побажань відповідних, як правило, не найдемократичніших урядів), хоча робота з організаціями громадянського суспільства настійно рекомендується і членам спеціальних місій, і постійним представникам Фонду в країнах-членах. Щоправда, комунікація з інститутами громадянського суспільства все ще залишається «слабким місцем» МВФ, навіть у порівнянні з сусідами зі Світового банку. Проте така робота все ж таки ведеться. Наприклад, у лютому 2017 р. у Вашингтоні відбувся спеціальний семінар для представників організацій громадянського суспільства країн Близького Сходу й Північної Африки. А Президент Гани Нана Акуфо-Аддо, обійнявши цю посаду на початку січня 2017 р., заявив про намір розірвати угоду з МВФ (усього-то на 1 млрд. дол.), яку активно критикувало громадянське суспільство цієї країни. А для того, щоб нічого подібного не сталося в Уганді, того ж місяця директор-розпорядник МВФ Кристін Лагард зустрічалася з місцевими активістами громадянського суспільства. А у грудні того ж року К.Лагард написала про свою зустріч з NGO в Беніні. Однак, як відомо, Україна – це не тільки не Росія, а й не Африка.

Постійний представник МВФ в Україні традиційно уникає дискусій з представниками громадянського суспільства, не поспішає встановлювати з ними контакт і директор-розпорядник К. Лагард. Втім, це тільки в Україні. До думки міжнародних NGO і особисто К.Лагард, і МВФ в цілому вимушений прислуховуватися, особливо коли говорять жінки (гендерна рівність – один з пріоритетів Фонду !) І ось у травні Жіноча Міжнародна ліга за мир та свободу (Women's International League for Peace and Freedom - WILPF) зі штаб-квартирою у Женеві подала письмову заяву до Ради ООН з прав людини, присвячену впливу програм макроекономічних реформ МВФ на права жінок в Україні. У заяві висвітлено різні шляхи, якими нещодавні економічні реформи, які вимагають МВФ "порушили економічні та соціальні права жінок та сприяли фемінізації бідності та поглибленню гендерної нерівності". В заяві вказані три конкретні умови політики МВФ: скорочення субсидій на паливо, скорочення державного сектору та податкової політики, оскільки вони мали значний вплив на гендерну ситуацію в нашій країні. Не забули активістки і про проблему подолання корупції. На неї звернув увагу (в тому числі, в

контексті співпраці з МВФ) і незалежний експерт ООН, аргентинський професор Х.П.Богославський (*Juan Pablo Bohoslavsky*), який відвідав Україну також у травні 2018 року. І все це викликало живу зацікавленість у інших організацій громадянського суспільства, які здійснюють моніторинг діяльності МВФ у всьому світі.

Таким чином можна зробити висновок, що насправді МВФ уникає спілкування з громадянським суспільством внаслідок небажання відповідних урядів втратити «монополію» на таке спілкування, оскільки в такому випадку стане зрозумілою необґрунтованість не тільки інших міфів, але й спроб перекласти на МВФ власні помилки та недоліки. І тому завданням громадянського суспільства повинна бути не огульна критика МВФ, а примушення власного уряду та МВФ на професійний діалог в результаті якого тільки і може бути **розроблено справжню програму виходу з економічної кризи**.

На нашу думку, для того, щоб глибше розуміти логіку дій Фонду та змінити ставлення його учасників до себе і своїх проблем, **необхідно також активніше брати участь в обговоренні та прийнятті рішень із питань, які не мають прямого відношення до України**. Це потрібно не лише для того, щоб мати змогу розраховувати на чиясь увагу та розуміння, а й для того, щоб справді відчувати себе частиною глобальної економіки з її проблемами, перевагами та пріоритетами. Лише активна позиція може забезпечити необхідну увагу організації, яка щоденно має справу з проблемами усього світу. В організаційному плані для цього **необхідно активніше використовувати українців, які працюють в апараті МВФ** – і як офіційні представники України, і як незалежні фахівці. На жаль, цей «арсенал» залишається практично невикористаним (на відміну від інших країн, які не просто користуються такими можливостями, але й самі активно підтримують «проникнення» своїх громадян до різних міжнародних організацій, включаючи, МВФ).